

2

3

1

נאמר ליה רב נחמן לרבי יצחק: מאי דכתיב "ויהי כאשר זקן שמואל" ומי סייב שמואל כולי האי? והא בר תמישים ושתיים הנה דאמר מר: מת בתמישים ושתיים שנה - זהו מיתתו של שמואל הרמתי! - אמר ליה: הכי אמר רבי יוחנן: זקנה קפצה עליו דכתיב "נחמתי כי המלכתי את שאול" אמר לפניו: רבונו של עולם, שקלתני כמשה ואהרן דכתיב "משה ואהרן בכהניו ושמואל בקראי שמו" מה משה ואהרן - לא בטלו מעשה ידיהם בחייהם, אף אני לא יתבטל מעשה ידי בחיי! - אמר הקדוש ברוך הוא: הכי אעביד? לימות שאול - לא קא שביק שמואל לימות שמואל אדזוטר - מרנני אבתריה לא לימות שאול ולא לימות שמואל - כבר הגיעה מלכות דוד ואין מלכות נוגעת בתורתה אפילו ככלא ניקא. אמר הקדוש ברוך הוא: אקפיץ עליו זקנה.

אנח ג

5

גדרי חטאות הראשונים

כשנסמך אדם משתמש בבגד "עוולות" לא נוכל לדעת כלל לאיזו דרגה של חומר עבירה הוא מתכוון. מבלי שנדע את מדותיו של האיש המדובר ודרגתו המוסרית. כי ההערכה ב"עוולות" היא לפי ערך המעריף. למשל: לרב ספרא "גניבה" הוא כבר אם אינו דובר אמת בלבבו (מבות כ"ד): לתוספתא (ב"ק פ"ז) מי שאינו אומר דבר בשם אומרו - הוא כבר גנב ויש שלא יבחינו גניבה ברמאות של מדא ומתו, ויש גנב חסם, שלא ישיג שום עוולה בגניבה כלל.

יתנה הערכתה של התורה הקדושה היא כוונת המעולה שבהערכות. כבר ביארנו במאמר "תורת אמת" שמגדרי "תורה מן השמים" הוא שותתה"ק בורמת מעל כל הגיונות האנושיות ומשפטה היא מכפסת האמת המוחלטת. וכן כתוב בבבאים (ישעיה נ"ה):

"כי לא תחשבותי מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי. נאם ה' כי גבתי שמים כארץ כן גבתי דרכי מדרכיכם, ומחשבותי ממחשבותיכם."

ע"כ מובן שהתבוננות התורה בחסאים היא דקה עד אין שיעור, גם התיאור "מיקרוסקופי" לא יספיק לתת לנו מושג מדקדק משפטה.

ומעתה נוכל להתקרב בעזרה להבנת מאמריהם זיל בשבת (גיה"ג"ז):
כל האומר: ראו בני חטא... בני עלי חטא... בני שמואל חטא...
ידד חטא... שלמה חטא... אינו אלא טועה.

פי: האומר שחטא ע"ס קנה מדה של עצמו
שנעה בפשטם של הכתובים.

אנח אנחין ח' א' א' א' א'

7

שלא העמיד שופט -
ונושע את ישראל, לוחם סביו ונבוז
יהושע ועד משהל חמסה סהול לייקר.
יהושע ויהפריס, יהוד וננינון,
נדעון מונסה - הרי ונני רבא
שמסון ועד, נרק יוקדש ונפתלי -
הרי ונני נלסה, לנגן זה ניעו
ויהודה, עלי ונני, תולע וישיבה,
אלון הזולתי וננינון - חלו ויפריסה,
חלל עמניהל ויפתח ושונר ויהוד
ועננון לה ידעתי שנות סנניהה,
וורחונן ושמעון נד ויהוד לה וננהתי
ויפריס.

סגו כגו, וטו

ולא המלכות כלבד אלא כל השררות
וכל המנוין שבישראל ירושה לבנו ולבן (ג) בנו
עד עולם, והוא שיהיה הבן ממלא מקום
אבותיו בחכמה וביראה.

ויהו יצחק האלון א"ג

4

יאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן:
כל האומר
בני שמואל חטאו - אינו אלא טועה, שנאמר ויהי
כי זקן שמואל ובניו לא הלכו בדרכיו, בדרכיו הוא
דלא הלכו - מיחטא נמי לא חטאו. אלא מה אני
מקנים "וישו אחרי הבצע" - שלא עשו כמעשה
אביהם, שהיה שמואל הצדיק מתור בכל מקומות
ישראל ודן אותם בעריהם, שנאמר "והלך מדי שנה
בשנה וסבב בית אל והגלגל והמצפה ושפט את
ישראל". והם לא עשו כן, אלא ישבו בעריהם כדי
להרבות שקר להזניחן ולסופריהן. כתנאי: * וישו
אחרי הבצע, רבי מאיר אומר: חלקם שאלו בפיהם.
רבי יהודה אומר: במלאי הטילו על בעלי בתים,
רבי עקיבא אומר: קופה יתירה של מעשר נטלו
ברוע. רבי יוסי אומר: מתנות נטלו ברוע.

אמ נגו-ו

6

כיהתבא אל הארץ אשר נתנה אלתיך נתן לך וירשתה
ווישבתה בה ואמרת אטימה עלי מלך ככל הגוים אשר סביבתי: שום
תשים עליך מלך אשר יבחר יהוה אלהיך בו מקרב אחיך תשים עליך
וילך לא תוכל לתת עליך איש נכרי אשר לא אחיך הוא: רק לא ירבה
לו סוטים ולא ישיב את העם מצרימה למען הרבות סוס ויהוה אמר
לכם לא תספון לשוב בדרך הזה עוד: ולא ירבה לו נשים ולא יסור לבבו
ויוסף ויהוה לא ירבה לו מאד: והיה כשבתו על פסא ממלכתו וכתב לו
את משנה התורה הזאת על ספר מלפני הפהנים הלויים: והיתה עמו
וקרא בו פלטי חיו למען ילמד ליראה את יהוה אלהיו לשמר את
כל דבר התורה הזאת ואת החקים והאלה לעשתם: לבלתי רוס לבבו
מאחיו ובלתי סור מן המצוה נתן ושמואל למען יארץ ימים על-
ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל:

אנח א'

על בקשתם זו עלינו לשאול את עצמנו ארבע שאלות:
א. אם מסתמכים הם על מצות התורה, מדוע הם תולים את הצעתם
בנקנתו של שמואל ובדרכיהם של בניו? המצוה היא נצחית, ואינה
תלויה בנסיבות של הדור.
ב. אם מצות התורה היא. מדוע לא עלה ברעתם של מנהיגי ישראל
לקיימה כל מאות השנים שלפניהם, מימי יהושע בן נון עד ימי
שמואל הרמתי? וזו היא שאלתו של ר"י אברבנאל, והוא כותב: ואין גם אחד
מהמפרשים התעורר להשיב בור כלל. וע"י "העמק דבר" (דברים יז, יד) המשיב
על שאלה זו. בנמקו את צורתו: זלסטון השניות)
ג. מה היא המידה שבה מלך יוכל למלא מקומו של נביא ושופט,
ובמה שינוי זה בצורת ההנהגה ימלא את מה שיחסר בעתיד?
ד. מדוע הם הוסיפו על אמירת התורה "ואמרת: אשימה עלי מלך
ככל הגוים וגו'" את המלה "לשפטנו"?

נוטיל גוסני הגא'ז
אנח א' א' א' א'

כי תבא וגו' ואמרת וגו' שום תשים וגו'.
מאמרו כי תבא וגו' ואמרת משמע כי
לא מצות ה' עליהם למלוך מלך אלא אם
יאמרו הרשות בידם, וממה שגמר אומר שום
תשים שיעור הלשון הלשון מוכיח שמצות ה' היא
להמליך עליהם מלך.

וראיה שכונת הכתובים היא על זה הדרך
לפי שיש במינוי המלך ב' גדרים, א'
שיהיה המבטח בו להנהיג המלחמות כעצם
הכמתו ולצאת בגבור ביום קרב כסדר מלכי
האומות, וזה הוא דבר שנאו בעיני ה' כי סדר
מלכי האומות לא ילכו בהם אחרי כשרון
המעשה אלא אחרי רעיונות ההושיית הגם
שלא יצא בו דבר טוב מהמושכל, גם ישימו
בו כסלם ותקותם ומן ה' יסור לבבם, וגדר ב'
הוא לכבוד ולהפארת ישראל וכדי שה' יעשה
בזכותו כדרך שהיה ה' מושיע ישראל ביד
השופטים וכדי מלכי ישראל הכשרים, ועא
ולמד מרוד המלך וכי, ודבר זה הוא חן ושכל
טוב בעיני אלהים ואדם.

ולזה בא דברו הטוב כאן ואמר כי תבא וגו'
ואמרת אשימה עלי מלך ככל הגוים וגו'
וזה גדר הראשון שזכרנו, וגמר אומר שום
תשים וגו' פירושו לא יקום הדבר הרע הזה,
אלא המשימות שתשים הוא על זה הדרך אשר
יבחר ה' אלהיך בו, ואמרו רבותינו ז"ל
(בתוספתא סנהדרין פ"ג) וז"ל אין מצמידין מלך
בתחילה אלא על פי ב"ש של ע' זקנים ועל פי
נביא וכי ע"כ, ומלך המתמנה בסדר זה אינו
כסדר מלך המתמנה על הגוים כמו שבא
בדבריהם ככל הגוים, וכפי זה מאמר שום
תשים היא מצוה ושלילת גדר שנגד תנאיה,
ולזה נתחכם ה' להקדים מאמר ואמרת אשימה
וגו' להעידך את אשר יבין אליו לשלול אותו
במאמר שום תשים וגו', שזולה זה לא הייתה

או גוים אלא אשימה וגו' ע

מבין שאוסר לשום מלך ככל הגוים, והגם
שיאמרו אשר יבחר אין מוכן שבא לאסור ככל
הגוים ויהיה זה וזה, ולא חש להבין במאמר
שום תשים שהוא רשות מכפל שום תשים.
והמצא שה' הקפיד על ישראל כששאלו
בימי שמואל לתת להם מלך (שיא
ח), והענין קשה למה יקפיד ה' עליהם והלא
לו יהיה שכונת ה' בפסוק זה לרשות ולא
למצוה סוף סוף הרשות נתונה, וכפי מה
שכתבנו יש מקום לה' להקפיד על הדבר כיון
שצוה ה' עליהם לבל יאמרו לשום מלך ככל
הגוים כמו שפירשנו ושאלו המלך ואמרו (שיא
ח) ה' לשפטינו ככל הגוים לזה הקפיד ה', אבל
אם היו שואלים להם מלך כרצונו יתברך לא
לכת ולגבורה כדרך הגוים היו מקיימן מצות
עשה:

וראיתי בסנהדרין פרק כהן גדול (כ"ג)
שנתלקו רבותינו ז"ל וז"ל רבי
יהודה אומר ג' מצות נעשו ישראל בניסותן
לארץ להעמיד להם מלך ולהכרית ורעו של
עמלק ולבנות בית הבחירה רבי נהוראי אומר
לא נאמרה פרשה זו אלא כנגד תרעומתן
שנאמר ואמרת אשימה עלי מלך וגו' ע"כ,
ודברינו עולין לדברי ר' יהודה ולא לדברי ר'
נהוראי, והגם שהלכה כרבי יהודה וכן פסק
רמב"ם בפ"א מהלכות מלכים אף על פי כן
צריך ליישב הכתוב לסברת רבי נהוראי שפשוט
אמרו שום תשים יגיד שמצות ה' לשום מלך:
ואפשר לומר כי אם ישראל יהיו כשרים ולא
ישאלו מלך והיה ה' למלך עליהם
כדרך אומרו (שיא י"ג) וה' אלהיכם מלככם, גם
ה' יחפון להיות מלך ישראל הוא לבדו, אבל
אם ישראל ינסו בגדר שאלה שחפצים במלך
עליהם אז מצות המלך עליהם לעשותו כאמרו
שום תשים, ולזה לא אמר הכתוב שום תשים
אלא אחר מאמר ואמרת אשימה וגו', וכפי זה
אפילו אליבא דרבי נהוראי יפרש שום תשים
מצוה אחר שיאמרו אשימה וגו':

10

ג אין
מעמידין מלך תחלה אלא על פי בית דין של
שבעים זקנים ועל פי נביא, כיהושע שמינה
משה רבינו ובית דינו, וכשאלו דוד שמינה
אותם שכולל הרמתי ובית דינו:

אמא האמא נא

11

אמר רב יהודה אמר
שמואל: כל האמור בפרשת מלך - מלך מותר בו.
רב אמר: לא נאמרה פרשה זו אלא לאיים עליהם,
שנאמר שום תשים עליה מלך - שתהא אימתו
עליה. כתנאי, רבי יוסי אומר: כל האמור בפרשת
מלך - מלך מותר בו, רבי יהודה אומר: לא נאמרה
פרשה זו אלא כדי לאיים עליהם, שנאמר שום
תשים עליה מלך - שתהא אימתו עליה, וכן היה
רבי יהודה אומר: שלש מצות נצטוו ישראל בכניסתן
לארץ: להעמיד להם מלך, ולהכרית ורעו של
עמלק, ולבנות להם בית הבחירה. רבי נהוראי אומר:
לא נאמרה פרשה זו אלא כנגד תרעומתו, שנאמר
ואמרת אשימה עלי מלך וגו'.

סגנון ג'

12

תנאי, רבי אליעזר
אומר: זקנים שפדור - כהונן שאלו, שנאמר תנ
לנו מלך לשפטינו, אבל עמ' הארץ שבה קלקל
שנאמר וזהינו גם אנחנו ככל הגוים ושפטנו מלכו
וצא לפינו.

סגנון ג'

בניכם יקח וגו' זה עונש שלכם על שלא
שאלתם כהונן וזעקתם ביום ההוא מלפני
מלככם אשר בחרתם לכם רצה לומר ולא
עליכם ותאמרו דרך וידוי ישעיה בידכם הפך
ממה שבקשתם.

וימאנו העם וגו' ויאמרו לא כי אם מלך
יהיה עלינו מה שאמרו לא היינו הך וידוי
אמרו כן לאמר לא נחפזן מלך עוד כדרך אשר
שאלנוהו תחילה לאמר תנה לנו מלך, כי אם
מלך יהיה עלינו כאשר דבר ה', וכן נאמר אחר
כן כי יספנו על חטאתינו לשאלו לנו מלך ורצו
לומר בתחילה קודם ששמענו העונש, ופירוש
זה יקר ומוכן שנוי הלשון בין עלינו ללנו ומצד
דקדוק רבותינו ז"ל שאמרו שתהא אימתו
עליכם כי עיקר המצוה תלויה בזה ומה שנאמר
ויאמר ה' אל שמואל שמע בקולם וגו' והמלכת
להם מלך והיה לו לומר עליהם לפי שקבלת
המורא תלוי במקבלים ולא ה' פעל זאת אלא
נתן להם מלך שיהיה שוה להם לבחלי רום
לכבו מאחיו על כן אמר כשעת מעשה להם
אבל מכל מקום לישראל לא היה נכון לומר כן
כי אם כדבר ה' שאמר ואמרת אשימה עלי מלך
כן היה להם לומר.

ס' יו גוג'
ג, א'

שום תשים עליך מלך וגו', רבים אומרים מי
יראנו טוב ביאור מספיק על הספק
הגדול הנופל על מצוה זו שאם היה רצון ה'
שלצדק ימלוך מלך כשיחפזן מהם אם כן למה
נחרטם עליהם שמואל הנביא וה' עמו כששאלו
להם מלך משמע שהיה דבר נתעב בעיני ה'
ויש אומרים שהתרעומת היה על שאמרו
לשפטינו ככל הגוים שישפטו אותם בנימוסי
הגוים, ויש אומרים שאין פרשה זו מצוה אלא
הודעת דברים שהקב"ה מגיד מראשית אחרית
שכך יבקשו ישראל לעתיד והתיר להם ה'
ומהרי"א האריך בביטוח זה.

ואמר אני דעת בקצרה שהרצון האלהי
היה שלצדק ימלוך מלך עליהם כדי להטיל
מוראו על כלם כאמרו רבותינו ז"ל הוי מתפלל
בשלומה של מלכות שאלמלא מוראה כו' ולא
לצורך המשפטים שהיה היו בתי דינים קבועים
בכל עיר אלא לצורך קיבוץ ותיקון המדינות אך
כאופן זה שתהיה אימת מלכות עליהם כי בזה
רצה ה' וכן אמר ליהושע כי אתה תביא את
העם הזה טול מקל והך על קדקדם לכך נאמר
כי תבא אל הארץ וגו' כי לאחר ירושה וישיבה
ישמן ישרון ויבעט ואיש הישר בעיניו יעשה
כשאין מלך בישראל ואז ודאי יאמרו השרידים
אשר ה' קורא כי עת לעשות לשאול מלך
ואמרת אשימה עלי מלך שיהיה מוראו עלי כי
כן משמע לשון עלי שיהיה עליון עלי ומושל
ורודה כי בחזקת היד ככל הגוים אשר סביבותי
לעשות כמתוקנים שבהם שאינן בועטים
במלכיהם ומקבלים עליהם מרות ומציאת
ומינוי יוכיח ועל זה נאמר שום תשים עליך